

# ОСНОВНИ СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ СЛЕД ВЛИЗАНЕТО В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

*Богдан Богданов\**



*Не всичко, което може да бъде преброено, има значение, а и не всичко, което има значение, може да бъде преброено.*

*Алберт Айнщайн*

## **Въведение**

В своята книга „Власт, народ, печалби“ Джоузеф Стиглиц пише: „Истинските източници на богатството са производителността, творчеството и жизнеността на нашия народ, напредъкът в науката и технологиите, напредъкът в икономическата, политическата и социалната организация, в това число върховенството на закона, конкурентност, добре регулирани пазари и демократичните институции с разделение на властите, както и широк диапазон от институции за казване на истината“. Написаното от Дж. Стиглиц е правилният път за развитие на *неговата страна*, но това е в основата за позитивното развитие на всеки народ и държава. В това изречение е казано всичко най-важно и основополагащо. Едва ли може да се прибави нещо повече.

В следващите редове на изложението е направен опит за анализ на определени статистически показатели на микро- и макроравнище. Считаю, че особено интересна е взаимозависимостта между тях. Тя невинаги еднозначно и безусловно може да бъде индикирана, изследвана и коментирана. Най-често тази взаимозависимост се обуславя от поредица разпределителни и преразпределителни процеси, зависещи от външни и вътрешни фактори.

---

\* Д-р, заместник-председател на НСИ; e-mail: bbogdanov@nsi.bg.

Известна е тезата, че стойността на brutния вътрешен продукт (БВП)<sup>1</sup> не може да отрази като цяло достигнатата степен на понижение или повишение на степента на благосъстояние на дадена страна. Такова мнение изказва нобеловият лауреат по икономика Джоузеф Стиглиц: „БВП може да се покачва и въпреки това повечето граждани да живеят по-зле“ (Стиглиц, Еврото, с. 22). Въпреки това този макроикономически показател интегрира в себе си степента на интензивността на икономическите процеси, което е добра обобщаваща характеристика за развитието на всяка страна.

Наред с данните за БВП в статията се разглеждат и съществуващите връзки между други важни икономически показатели, характеризиращи икономиката на страната. Акцентира се на периода от последните десет години, но също така в представените таблици се съдържат данни и за предходни години. Това е направено, за да се постигне по-голяма пълнота на коментара и анализа, които следват като резултат от статистическите оценки за явленията и процесите - обект на наблюдение при провеждането на регулярните статистически изследвания<sup>2</sup>.

## **I. Брутен вътрешен продукт**

Данните от табл. 1 показват, че БВП, изчислен по производствения метод и по текущи цени за периода 2010 - 2020 г., нараства при база 2010 година. За периода нарастването е с 59.3%. Верижните индекси (при база предходната година) също показват постъпателно нарастване година спрямо година на БВП (изключение се забелязва през 2020 г. спрямо 2019 г., което се дължи на икономическата криза, предизвикана от пандемията COVID-19). Тази тенденция като цяло се дължи на обстоятелството, че въпреки кризисните моменти през 2007 - 2008 г., икономиката на страната се развива в положителна посока през последните 10 години. Наред с това влизането на България в Европейският съюз (ЕС) даде допълнителен тласък за развитие. Българският бизнес получи благоприятна среда за действие, независимо че през 90-те години на миналия век се формира и

---

<sup>1</sup> БВП – Брутен Вътрешен Продукт. Това е основен макроикономически показател, чрез който се оценява развитието на дадена страна, нейното отношение и въздействие върху световната икономика, а също се оценява и нейната инвестиционна привлекателност. По принцип БВП показва мащабите на националната икономика и нейната структура – съотношението между отраслите и тяхната производителност. Трите основни метода се използват за определянето на БВП. Първият е производствен метод, нарича се още по добавена стойност: разликата между общата стойност на продукцията и междинното потребление. Вторият е по доходи, разпределени в пет категории: заплати, допълнителни пари да труд; корпоративен доход; лихви и печалби от инвестиране; доход на земеделските стопани; печалба от некорпоративен бизнес. Третият е по разходите, включващи следните компоненти: потребление; инвестиране; държавни разходи; износ; внос. Всеки от тези методи трябва да даде един и същи резултат. Повече подробности се съдържат в представената методология за макроикономическа статистика на сайта на НСИ.

<sup>2</sup> Написаното в тази статия в известен смисъл е допълнение и продължение на статия, написана през 2018 г., в сп. „Статистика“, бр. 2 със заглавие „Пет основни статистически измерения за социално-икономическото развитие на България преди и след влизането в Европейския съюз“.

мошен миграционен поток от способни и професионално подготвени млади хора, напускащи страната в посока към икономически развитите страни на Запад, търсейки по-добра работа и перспективи за себе си и своите семейства. Не може да не се отбележи и фактът, че в страната се появиха инвестиционни програми и чуждестранни фирми, които повече или по-малко допринасяха и допринасят за развитието на българската икономика. Същевременно те станаха проводник и на нещо не по-малко важно: култивиране на икономическо мислене, което не беше познато в страната, тъй като икономическите доктрини и политика в предходните 45 години преди 1990 г. не допускаха развитието на частен бизнес. На практика частното предприемачество беше тотално забранявано, а икономическата теория лишена от постановките, представящи начините за развитие на пазарна икономика.

### 1. БВП - производствен метод за периода 2010 - 2020 година

#### Средногодишно население за периода 2010 - 2020 година

Години	БВП по текущи цени-млн. лв.	БВП при база 2010 = 100	БВП при база предходната година = 100	БВП на човек от населението - лв.	БВП на човек от населението при база 2010 = 100	БВП на човек от населението при база предходната година = 100	Средногодишно население за периода 2010 - 2020 г.
1	2	3	4	5	6	7	8
2010	74434	100.0	100.0	9880	100.0	100.0	7534289
2011	80714	108.4	108.4	10984	111.2	111.2	7348328
2012	82239	115.1	101.9	11256	113.9	102.5	7305888
2013	81955	110.1	99.7	11281	114.2	100.2	7265115
2014	83885	112.7	102.0	11612	117.5	102.9	7223937
2015	89362	120.1	105.5	12449	126.0	107.2	7177991
2016	95131	127.8	106.5	13346	135.1	107.2	7127822
2017	102345	137.5	107.2	14464	146.4	108.4	7075947
2018	109743	147.4	107.2	15622	158.1	108.0	7025037
2019	119772	160.9	109.1	17169	173.8	109.9	6975761
2020	118605	159.3	99.0	17105	173.1	99.6	6934015

Източник: НСИ и изчисления на автора.

Данните от табл. 1 показват също и една добре изразена тенденция на нарастване на БВП на човек от населението. Така например през 2020 г. (годината на пандемията) БВП на човек от населението се увеличава със 73.1% по текущи цени спрямо 2010 година. Тази позитивна тенденция се наблюдава в контекста на постоянно намаляване на населението на страната. Налице е парадоксално съчетание на позитивна тенденция на макроикономически показател (БВП) и негативна демографска тенденция, изразяваща се в непрекъснато намаление на населението на страната - почти

с 8% за последните десет години. Верижните индекси (кол. 7) показват, въпреки известни колебания, също нарастване на БВП на човек от населението година спрямо година за разглеждания период (изключение се наблюдава през 2020 спрямо 2019 г., когато е налице понижение с 10.1%).

Данните от табл. 2 показват, че общият доход на лице от домакинство нараства с 91.9% през 2020 спрямо 2010 година. В същото време относителният дял на общия доход на лице от домакинство в БВП е в границите от 34 до 43%. Най-ниската стойност на този дял е за 2011 г., а най-високата е за 2013 година. Като цяло, налице са известни колебания, непозволяващи открояването на отчетливо изразена тенденция на този дял за периода 2010 - 2020 година. Съответно, относителният дял на разходите средно на лице от домакинство в БВП е в границите от 30 до 40% и следва тенденцията на относителния дял на доходите.

## 2. Основни икономически показатели за периода 2010 - 2020 година

Години	БВП на човек от населението – лв.	Общ доход средно на лице от домакинство - лв.	Общ доход на лице от домакинство 2010 = 100	Общ разход средно на лице от домакинство - лв.	Общ разход на лице от домакинство 2010 = 100	Относителен дял на общия доход средно на лице в БВП на човек от населението - %	Относителен дял на общия разход средно на лице в БВП на човек от населението - %
1	2	3	4	5	6	7	8
2010	9880	3648	100.0	3278	100.0	36.9	33.1
2011	10984	3782	103.7	3494	106.6	<b>34.4</b>	<b>31.8</b>
2012	11256	4327	118.6	4058	123.8	38.4	36.1
2013	11281	4814	132.0	4466	136.2	<b>42.7</b>	<b>39.5</b>
2014	11612	4813	131.9	4509	137.6	41.4	38.8
2015	12449	4953	135.8	4666	142.3	39.8	37.5
2016	13346	5167	141.6	4755	145.1	38.7	35.6
2017	14464	5586	153.1	5217	159.2	38.6	36.1
2018	15622	6013	164.8	5772	176.1	38.5	36.9
2019	17169	6592	180.7	6214	189.6	38.4	36.2
2020	17105	7002	191.9	6220	189.7	40.9	36.4

Източник: НСИ и изчисления на автора.

Протичащите разпределителни и преразпределителни процеси в обществото са под влияние на редица вътрешни и външни фактори с положителен и отрицателен знак през разглеждания период. Може да се очаква, че пандемията COVID-19 ще се отрази в негативен аспект върху икономиката на страната в обзрим период от време. Наблюдаваните тенденции не са с ясна индикация към повишение или понижение на степента на благосъстояние на населението в страната. Известно е, че развитието на глобалната икономика в международен аспект е под влияние на коронавируса COVID-

19. Очевидно, това обстоятелство ще има негативни отражения върху развитието на българската икономика.

Данните от табл. 3 показват, че се очертава сравнително отчетлива тенденция на увеличаване на БВП на едно заето лице на възраст 15 - 64 години. През 2020 г. произведеният БВП на лице нараства с 60.0% спрямо 2010 година.

### 3. Основни икономически показатели за периода 2010 - 2020 година

Години	БВП по текущи цени - млн. лв.	Заети лица на 15 - 64 навършени години – хил.	БВП на едно заето лице - лв.	БВП на едно заето лице при база 2010 = 100.0	Безработни лица на 15 - 64 навършени години - хил.	Съотношение между заети и безработни лица - в пъти
1	2	3	4	5	6	7
2010	74434	3037.0	24509	100.0	305.4	9.9
2011	80714	2927.5	27571	112.5	374.8	7.8
2012	82239	2894.9	28408	115.9	409.0	7.1
2013	81955	2889.4	28364	115.7	433.2	6.7
2014	83885	2927.4	28655	116.9	381.3	7.7
2015	89362	2973.5	30053	122.6	302.5	9.8
2016	95131	2954.3	32201	131.4	245.3	12.0
2017	102345	3073.4	33300	135.9	204.1	15.1
2018	109743	3068.9	35760	145.9	170.1	18.0
2019	119772	3136.3	38189	155.8	140.1	22.4
2020	118605	3024.3	39217	160.0	166.1	18.2

Източник: НСИ и изчисления на автора.

Наред с това нараства и съотношението на заети към безработни лица в страната. Така например през 2010 г. на всеки безработен се падат приблизително 10 заети лица. През 2019 г. (преди пандемията) това съотношение нараства, като на един безработен се падат вече над 22 заети. През следващата 2020 г. съотношението се понижава, като на един безработен се падат 18 заети лица. Тези тенденции въпреки пандемията представят в благоприятна светлина икономическото развитие на страната за разглеждания период.

В крайна сметка следва да се обобщи, че тенденцията към нарастване на БВП е резултат от икономическата дейност. Тази постановка не може да се отнесе към последващите разпределителни и преразпределителни процеси в обществото. Тома Пикети в своята книга „Капиталът на XXI век“ отбелязва: „...историята на разпределението на богатствата е винаги дълбоко политическа и не се обяснява с чисто икономически механизми“ (с. 36). Остава открит въпросът за механизмите и лостовете на разпределителните процеси в обществото. Тривиална истина е, че стремежът към

егалитарност не е продуктивен, т.е. в такива случаи равенството води към демотивация и бездействие. Трудно е да се намери печеливша формула за разпределение на произведените блага. Очевидно е, че стимулиращата роля на разпределителните процеси се проявява, когато са съобразени с количеството и качеството на вложения труд от действително участващите в производствените процеси.

В **Приложение А**<sup>3</sup> са представени данни за брунтата добавена стойност за жалонни години и по страни<sup>4</sup>. Това е показател, който реално отразява стойността на произведените от икономическите резиденти стоки и услуги за крайно потребление. Отличава се от БВП по това, че не включва корективите, които са нето данъци върху продуктите, неприспадаем данък върху добавената стойност и мита върху вноса. За целите на международните сравнения това е най-подходящият стойностен макроикономически показател, тъй като не отчита влиянието на отделните нива на данъците и субсидиите върху продуктите в отделните страни.

Всички страни без изключение през разглеждания период увеличават своето богатство. Различията са основно в броя на населението, базите и темповете на това натрупване. Очевидно е, че икономически развитите страни акумулират богатство по-бавно, но в значително по-големи размери.

В **Приложение В** са направени преизчисления за брунтата добавена стойност по отделни страни спрямо тази за Германия, приета за база равна на 100.0. Целта е да се направят възможно по-коректни сравнения между страните и да се очертаят тенденциите за нарастване през периода 2000 - 2020 година.

Данните показват, че мощната икономика на Германия доминира в ЕС с доста съществено и мащабно присъствие. Най-близки до водещата роля на германската икономика са икономиките на Обединеното кралство и Франция. В средата на класацията са Италия и до известна степен Испания. Съвсем естествено е, че малките държави заемат последните места в тази класация. България също заема едно от последните места със своя принос при производството на брутна добавена стойност. В повечето от страните в ЕС е налице тенденция към нарастване, макар и бавно, на произведената брутна добавена стойност за първите двадесет години на новото хилядолетие. Все пак трябва да се има предвид, че този показател не може да бъде категоричен индикатор за висока степен на благосъстоянието на населението в дадена страна. Красноречив пример в това отношение е

---

<sup>3</sup> Приложенията на таблиците са в края на текста.

<sup>4</sup> **Брунтата добавена стойност (БДС) по базисни цени** е балансираща позиция в състава на производствената сметка, изчислявана като разлика между произведената брутна продукция по базисни цени и междинните производствени разходи по цени на купувач.

Люксембург, където е налице най-високият стандарт на живот. В тази страна произведената брутна добавена стойност нараства за разглеждания период с 64.7%, а неговото съотношение спрямо произведената в Германия е само 1.9% през 2020 година. Тази ситуация може да се обясни с мащабността на територията, населението и икономиката в дадена страна, но също така и с нейното профилиране и специфики, дължащи се на поредица от социално-икономически, териториални, инфраструктурни, климатични и други дадености. Това също е и добър пример за аналитичните възможности на абсолютните и относителните величини от статистическите изследвания.

## **II. Пазар на труда по данни за заетите и безработните от изследването „Наблюдение на работната сила“**

Данните от табл. 5 показват, че за периода 2010 - 2020 г. коефициентът на заетост нараства през 2020 спрямо 2010 г. с 8.7 процентни пункта. Тази тенденция се наблюдава както при мъжете (с 9.2 процентни пункта), така и при жените (с 8.1 процентни пункта) на възраст 15 - 64 години.

### **4. Коефициент на заетост на населението на възраст 15 - 64 години по пол**

(Проценти)

Пол	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<b>Общо</b>	<b>59.8</b>	<b>58.4</b>	<b>58.8</b>	<b>59.5</b>	<b>61.0</b>	<b>62.9</b>	<b>63.4</b>	<b>66.9</b>	<b>67.7</b>	<b>70.1</b>	<b>68.5</b>
Мъже	63.3	61.2	61.3	62.1	63.9	65.9	66.7	70.6	71.5	74.1	72.5
Жени	56.2	55.6	56.3	56.8	58.2	59.8	60.0	63.1	63.9	66.0	64.3

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила.

Данните от табл. 5 показват, че равнището на безработица е сравнително ниско за разглеждания период. В сравнение с началото на периода коефициентът на безработица се понижава на половина - с 5.1 процентни пункта за разглеждания период от време. Тази тенденция се наблюдава, както при мъжете, така и при жените.

### **5. Коефициент на безработица на населението на възраст 15 - 64 години по пол**

(Проценти)

Пол	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<b>Общо</b>	<b>10.3</b>	<b>11.4</b>	<b>12.4</b>	<b>13.0</b>	<b>11.5</b>	<b>9.2</b>	<b>7.7</b>	<b>6.2</b>	<b>5.3</b>	<b>4.3</b>	<b>5.2</b>
Мъже	11.0	12.4	13.7	14.1	12.5	9.9	8.2	6.4	5.8	4.6	5.5
Жени	9.6	10.1	10.9	11.9	10.4	8.5	7.0	6.0	4.7	3.9	4.8

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила.

Същевременно коефициентът на свободните работни места нараства за последните десет години<sup>5</sup>. Измерената корелационна връзка между коефициента на безработица и коефициента на свободните работни места показва висока стойност - минус 0.805. Тази ситуация може да се обясни добре с кривата на Бевъридж<sup>6</sup>, представена в текста, която отразява състоянието на структурната безработица<sup>7</sup> за периода 2008 - 2020 година.

С други думи, конюнктурата на пазара на труда, илюстрирана чрез кривата на Бевъридж, показва на пръв поглед една благоприятна картина за състоянието на българската икономика. Същевременно така представените данни показват и обстановка, която силно се влияе от динамично променящите се вътрешни и външни миграционни потоци, включващи активна работна сила. От една страна е налице поток от амбициозни млади и хора, насочващи се от селата и малките населени места към големите градове в страната. Естествен процес, продиктуван от желанието за постигането на по-добра професионална реализация в по-благоприятни условия на живот. От друга страна, това означава също засилена емиграция на професионално подготвени работници от нашата страна към страни с по-добре развита институционална инфраструктура и функционираща икономика. Процес, характерен за глобализацията, но който е с негативен отенък за страни със сравнително по-слабо развита икономика, подобно на нашата страна. Това обстоятелство предопределя наличието на свободни работни места, за които работодателите нямат желаната работна ръка.

---

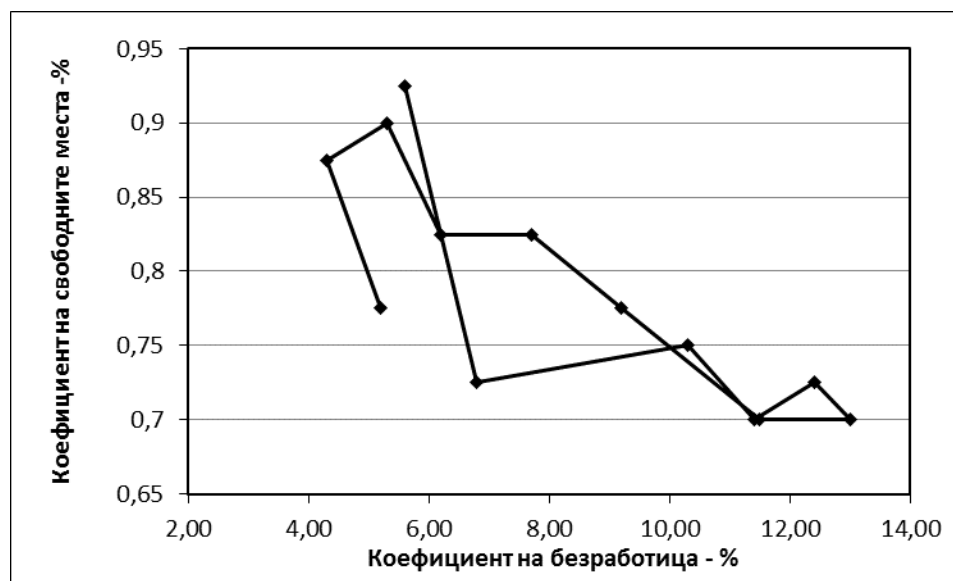
<sup>5</sup> Данните са от „Тримесечно наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд“, провеждано от НСИ. Коефициентът на свободните работни места е съотношението между свободните работни места и сумата от заетите и свободните работни места (методологически бележки към наблюдението).

<sup>6</sup> **Кривата на Бевъридж** е един от основните инструменти за измерване на структурната безработица. Кривата на Бевъридж съпоставя коефициента на безработица с коефициента на свободните работни места. По време на икономически възход безработицата намалява, а коефициентът на свободните работни места се увеличава. По време на криза безработицата се увеличава, а коефициентът на свободните работни места намалява.

<sup>7</sup> Безработица, която е предизвикана от разминаване между уменията на текущо безработните и нуждите на бизнеса. Това може да доведе до създаване на нови работни места, но и до недостиг на подходящи кадри за определени сектори, въпреки наличието на голям брой безработни лица. Един от основните инструменти за измерване на структурната безработица е т.нар. „Крива на Бевъридж“. Тя съпоставя коефициента на безработица с коефициента на свободните работни места.



**Фиг. 1. Крива на Бевъридж (2008 - 2020 г.)**



Следващите три таблици от „Наблюдението на работната сила“ заслужават кратък коментар и анализ, тъй като определят икономическото състояние на страната в резултат на дейността на сравнително най-съществената част от работната сила, което е свързано с възрастовата група 20 - 64 години по степени на образователно равнище. Очевидно нарастващият брой на заетите лица с висока степен на образование през годините предопределя успешното развитие на икономиката. Позитивен аспект в развитието на конюнктурата на пазара на труда са също и тенденциите на намаление на безработните и обезкуражените лица.

Данните от табл. 6 илюстрират тенденциите на развитие по отношение на броя на заетите лица и коефициента на заетост в годините непосредствено преди влизането на страната в Европейския съюз и десетилетието след това. Така например броят на заетите лица нараства със 7.0% през 2020 спрямо 2005 г. въпреки колебанията. Измененията в стойностите на коефициентите на заетост през разглеждания период също очертава известна положителна тенденция. Коефициентът на заетост при заетите висшисти нараства със 7.1 процентни пункта през 2020 спрямо 2005 година. При лицата със средно образование повишението е с 9.0 процентни пункта. Като цяло тези тенденции очертават една благоприятна конюнктура на пазара на труда.

В същото време заетите лица с основно и по-ниско образование като абсолютен брой намаляват, но техният коефициент на безработица е с известни колебания и не може да се каже, че очертава тенденция на намаление за периода. Общата тенденция се отразява и по отношение на заетостта, която се наблюдава при мъжете и жените през разглеждания период. Сравнително по-

релефно се очертават така описаните тенденции на изменение при заетите мъже по степен на образование в сравнение с жените.

### 6. Заети лица по пол и степени на образование

Пол	2005	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Степени на образование													
Заети лица на 25 - 64 навършени години - хиляди													
<b>Общо</b>	2718.5	<b>2959.0</b>	2817.9	2737.3	2716.6	2725.0	2774.7	2830.3	2821.0	2924.8	2938.5	3001.7	2909.3
Висше	740.1	<b>796.1</b>	811.4	800.8	804.8	849.9	906.3	939.0	938.5	945.1	953.5	963.9	979.6
Средно	1503.0	<b>1743.4</b>	1648.6	1622.3	1620.0	1592.5	1561.9	1596.8	1598.0	1672.0	1665.7	1686.6	1614.9
Основно и по-ниско	475.4	<b>419.5</b>	357.9	314.3	291.8	282.6	306.6	294.4	284.5	307.6	319.4	351.2	314.9
<b>Мъже</b>	1441.1	<b>1559.7</b>	1487.7	1430.4	1413.2	1422.7	1452.5	1484.8	1489.2	1550.3	1558.4	1595.5	1551.1
Висше	302.7	<b>323.1</b>	322.8	320.8	323.2	344.1	367.3	379.2	380.1	382.7	391.4	397.6	409.1
Средно	857.6	<b>993.9</b>	956.8	927.9	922.9	915.5	904.0	928.5	934.2	978.6	969.6	982.7	946.4
Основно и по-ниско	280.8	<b>242.8</b>	208.1	181.7	167.1	163.2	181.2	177.1	174.9	189.0	197.4	215.2	195.6
<b>Жени</b>	1277.4	<b>1399.2</b>	1330.3	1307.0	1303.4	1302.2	1322.3	1345.5	1331.7	1374.5	1380.1	1406.2	1358.2
Висше	437.4	<b>473.0</b>	488.5	480.0	481.6	505.8	538.9	559.9	558.4	562.5	562.1	566.3	570.4
Средно	645.4	<b>749.5</b>	691.9	694.4	697.1	677.0	657.9	668.3	663.8	693.4	696.0	703.9	668.5
Основно и по-ниско	194.6	<b>176.8</b>	149.9	132.6	124.7	119.4	125.4	117.3	109.6	118.7	122.0	136.1	119.2
Коефициенти на заетост (25 - 64 години) - %													
<b>Общо</b>	64.2	<b>70.8</b>	67.4	66.0	66.1	66.7	68.4	70.4	70.8	74.1	75.3	77.8	76.5
Висше	80.9	<b>85.1</b>	83.2	81.8	81.8	81.4	82.7	84.9	85.1	86.2	86.8	88.9	88.0
Средно	69.8	<b>75.7</b>	70.7	69.3	69.1	69.3	71.1	73.0	73.5	77.0	78.5	80.5	78.8
Основно и по-ниско	40.8	<b>44.5</b>	41.0	38.0	37.4	38.1	40.0	40.3	40.3	45.4	47.0	51.9	49.1
<b>Мъже</b>	69.2	<b>75.8</b>	71.3	68.9	68.7	69.5	71.2	73.4	74.3	78.0	79.3	82.1	80.8
Висше	85.4	<b>88.6</b>	85.7	83.7	83.6	84.1	85.6	87.6	87.5	88.6	89.7	92.1	90.6
Средно	74.9	<b>80.9</b>	75.3	72.7	72.1	72.5	74.7	76.8	77.6	81.2	82.5	84.4	83.4
Основно и по-ниско	48.1	<b>52.2</b>	47.5	43.7	42.7	43.4	45.4	46.6	47.7	53.8	55.8	61.7	59.0
<b>Жени</b>	59.4	<b>66.0</b>	63.6	63.0	63.6	63.9	65.4	67.3	67.3	70.2	71.3	73.5	72.0
Висше	78.0	<b>82.9</b>	81.6	80.7	80.6	79.7	80.8	83.2	83.5	84.6	84.9	86.8	86.3
Средно	64.1	<b>69.9</b>	65.3	65.1	65.5	65.4	66.8	68.4	68.4	71.7	73.5	75.5	73.1
Основно и по-ниско	33.4	<b>37.0</b>	34.5	32.2	32.0	32.6	34.1	33.5	32.2	36.4	37.4	41.5	38.5

Източник:НСИ, Наблюдение на работната сила.

В същото време, въпреки колебанията, безработните лица за разглеждания период намаляват - табл. 7. Голям брой безработни се наблюдават през периода 2010 - 2014 г., след което се очертава

релефна тенденция на намаление. Като цяло може да се отбележи, че през 2020 г. броят на безработните намалява с 45.3% спрямо 2005 година.

### 7. Безработни по пол и степени на образование през периода 2010 - 2020 година

Пол Степени на образование	2005	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Безработни лица на възраст 25 - 64 навършени години – хиляди													
<b>Общо</b>	268.5	194.6	288.9	311.3	339.3	368.1	333.7	262.9	217.5	182.0	151.9	126.9	147.0
Висше	31.4	18.3	37.8	40.4	48.0	55.2	47.4	36.0	31.6	28.7	21.6	18.2	24.3
Средно	134.4	91.5	151.8	163.8	183.6	200.1	170.2	130.4	106.1	86.5	72.9	56.0	72.4
Основно и по-ниско	102.6	84.9	99.3	107.1	107.7	112.8	116.1	96.5	79.8	66.9	57.3	52.7	50.3
<b>Мъже</b>	143.7	96.0	160.7	179.6	196.9	207.0	191.4	149.1	123.7	99.1	88.3	72.4	83.1
Висше	13.3	7.4	15.2	17.8	21.3	22.2	20.7	15.1	13.4	12.8	10.0	7.3	10.8
Средно	73.3	48.7	89.2	101.4	114.5	119.4	100.5	77.7	62.6	49.8	44.4	35.2	44.2
Основно и по-ниско	57.1	39.8	56.3	60.4	61.2	65.5	70.2	56.3	47.6	36.5	33.8	29.9	28.0
<b>Жени</b>	124.7	98.6	128.2	131.7	142.4	161.1	142.3	113.8	93.9	83.0	63.6	54.6	63.9
Висше	18.1	10.9	22.6	22.6	26.8	33.0	26.6	20.9	18.2	16.0	11.6	11.0	13.5
Средно	61.1	42.8	62.7	62.4	69.1	80.7	69.7	52.7	43.5	36.6	28.5	20.8	28.2
Основно и по-ниско	45.5	45.0	43.0	46.6	46.5	47.3	45.9	40.2	32.2	30.4	23.5	22.8	22.3
Коефициенти на безработица (25 - 64 години) - %													
<b>Общо</b>	9.0	6.2	9.3	10.2	11.1	11.9	10.7	8.5	7.2	5.9	4.9	4.1	4.8
Висше	4.1	2.2	4.4	4.8	5.6	6.1	5.0	3.7	3.3	2.9	2.2	1.9	2.4
Средно	8.2	5.0	8.4	9.2	10.2	11.2	9.8	7.6	6.2	4.9	4.2	3.2	4.3
Основно и по-ниско	17.7	16.8	21.7	25.4	27.0	28.5	27.5	24.7	21.9	17.9	15.2	13.0	13.8
<b>Мъже</b>	9.1	5.8	9.7	11.2	12.2	12.7	11.6	9.1	7.7	6.0	5.4	4.3	5.1
Висше	4.2	2.2	4.5	5.3	6.2	6.1	5.3	3.8	3.4	3.2	2.5	1.8	2.6
Средно	7.9	4.7	8.5	9.8	11.0	11.5	10.0	7.7	6.3	4.8	4.4	3.5	4.5
Основно и по-ниско	16.9	14.1	21.3	25.0	26.8	28.6	27.9	24.1	21.4	16.2	14.6	12.2	12.5
<b>Жени</b>	8.9	6.6	8.8	9.2	9.9	11.0	9.7	7.8	6.6	5.7	4.4	3.7	4.5
Висше	4.0	2.2	4.4	4.5	5.3	6.1	4.7	3.6	3.2	2.8	2.0	1.9	2.3
Средно	8.6	5.4	8.3	8.2	9.0	10.7	9.6	7.3	6.1	5.0	3.9	2.9	4.0
Основно и по-ниско	19.0	20.3	22.3	26.0	27.2	28.4	26.8	25.5	22.7	20.4	16.1	14.4	15.7

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила.

Тази тенденция се наблюдава по пол и степени на образование. Броят на безработните лица с висше образование намалява с 22.6%. Особено чувствително намалява броят на безработните лица със средно образование - с 46.1%, и при тези с основно и по-ниско образование - с 51.0%. Наред с това коефициентът на безработица драстично намалява, достигайки 4.8%. При лицата с висше образование коефициентът в края на периода през 2020 г. е 2.4%, при тези със средно образование е 4.3%, а при лицата с основно и по-ниско образование е 13.8%. Тези тенденции са напълно обясними, тъй като е известно, че съвременната икономика изисква високо образователно равнище на заетите, а емиграционните потоци нанасят определени негативни корекции върху конюнктурата на пазара на труда в страната.

В табл. 8 са представени данни за обезкуражените лица. Тази съвкупност е интересна със своята специфика, тъй като на практика това са лица, които не присъстват на пазара на труда, въпреки че са работоспособни. Те преценяват, че нямат шанс да си намерят работа. Следва да се отбележи, че броят на обезкуражените лица за последните 15 години драстично намалява - с 80.5% през 2020 спрямо 2005 година. Тази тенденция се очертава релефно и по разглежданите признаци - пол и степен на образование.

#### 8. Обезкуражени лица по пол и степени на образование през периода 2010 - 2020 година

Пол Степени на образование	2005	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Обезкуражени лица на възраст 25 - 64 навършени години - хиляди													
<b>Общо</b>	265.1	<b>156.4</b>	176.8	190.7	185.5	170.0	155.7	140.4	140.0	98.7	68.8	50.8	51.7
Висше	15.8	<b>8.6</b>	10.0	11.6	12.7	14.3	12.0	9.3	8.0	4.8	(2.4)	(2.2)	(2.0)
Средно	101.7	<b>64.7</b>	78.7	90.1	84.9	76.0	69.3	58.6	58.0	34.8	20.5	13.6	14.2
Основно и по-ниско	147.6	<b>83.1</b>	88.1	89.0	88.0	79.8	74.3	72.5	74.0	59.2	45.9	35.0	35.5
<b>Мъже</b>	136.9	<b>79.3</b>	93.9	104.7	99.9	92.8	85.9	74.7	76.0	51.0	34.5	24.6	25.5
Висше	5.8	<b>(3.2)</b>	4.5	5.1	5.7	5.9	4.1	(3.4)	(3.3)	(2.2)	(0.9)	(0.6)	(0.4)
Средно	55.7	<b>34.2</b>	42.0	52.8	49.6	44.9	41.8	31.5	32.6	18.3	10.5	6.5	7.3
Основно и по-ниско	75.5	<b>41.9</b>	47.5	46.9	44.6	42.1	40.0	39.8	40.0	30.6	23.2	17.6	17.7
<b>Жени</b>	128.1	<b>77.1</b>	82.9	86.0	85.6	77.2	69.8	65.7	64.1	47.7	34.2	26.2	26.2
Висше	10.0	<b>5.4</b>	5.6	6.5	6.9	8.4	8.0	5.9	4.7	(2.6)	(1.5)	(1.7)	(1.6)
Средно	46.0	<b>30.5</b>	36.7	37.4	35.2	31.1	27.5	27.1	25.4	16.5	10.0	7.1	6.9
Основно и по-ниско	72.2	<b>41.2</b>	40.7	42.1	43.4	37.7	34.3	32.7	34.0	28.6	22.7	17.4	17.8

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила.

Забележка: Данните в скоби са с по-ниска стохастична точност поради малкия обем на наблюдаваните подсъвкупности.

Тази позитивна тенденция, наблюдавана чрез данните за обезкуражените лица, показва, че са налице процес и политики, които съдържат успешните начини за усвояване на ограничените ресурси от работна ръка в страната. Създаването на условия за продължаването на тази тенденция има съществено значение за развитието на икономиката.

Данните, показващи сравнения за равнището на заетост по страни в **Приложение С**, са добър измерител за случващото се на пазара на труда в Европейския съюз. Свободното движение на стоки и работна сила в различни европейски страни създава предпоставки за повишаване на равнището на заетостта като цяло. Създават се условия за баланс, като производството и работната сила се съчетават добре независимо от проблемите, съпътстващи големите и малките страни с различни нива на икономическо развитие. Така например през 2020 г. повечето от държавите в ЕС са с равнище на заетост в границите 70 - 80%. За България нивото на заетост е сравнително най-високо за разглеждания период от време - 76.5%. С най-ниско равнище на заетост е Гърция - 64.0%, а с най-високо - Швеция - 83.3%. Веднага след нея са Чехия - 82.5%, и Германия и Нидерландия - по 81.4%.

Данните от **Приложение Д** за равнището на безработица в държавите от ЕС отбелязва позитивна тенденция към понижение. В повечето страни от ЕС това равнище през 2020 г. е в границите от 4 до 8%. За България равнището на безработица е забележително ниско - 4.8%. Най-високо е в Гърция - 15.5%, а най-ниско - в Чехия - 2.3%.

### **III. Инфлация и безработица**

Данните за средногодишните индекси на потребителските цени показват известно нарастване с 16.3% за периода 2010 - 2020 година. В същото време броят на безработните лица във възрастовата група 20 - 64 години се понижава съществено. През 2020 спрямо 2010 г. това намаление е с 50.1%. Коефициентът на безработица за същия период се понижава от 9.3 на 4.8%, или с 4.5 процентни пункта. Налице са две тенденции, които, образно казано, са забележимо асиметрични. Инфлацията нараства, но не особено значително, а безработицата като цяло е на сравнително ниско ниво.

## 9. Средногодишни индекси на потребителските цени

Години	Години, приети за база									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
2010	100.0									
2011	104.2									
2012	107.3	103.0								
2013	108.3	103.9	100.9							
2014	106.7	102.4	99.5	98.6						
2015	106.6	102.3	99.4	98.5	99.9					
2016	105.8	101.5	98.6	97.7	99.1	99.2				
2017	107.9	103.6	100.6	99.7	101.1	101.2	102.1			
2018	111.0	106.5	103.4	102.5	104.0	104.1	104.9	102.8		
2019	114.4	109.8	106.6	105.7	107.2	107.3	108.2	106.0	103.1	
2020	116.3	111.6	108.4	107.5	109.0	109.1	110.0	107.8	104.8	101.7

Източник: НСИ, Наблюдение на потребителските цени.

Това обстоятелство поражда въпроса за синхрона между наблюдаваните тенденции - постоянно понижаваща се безработица и не особено забележимо нарастващо равнище на инфлация. В икономическата теория е известна кривата на Филипс<sup>8</sup>, която е свързана с този феномен, но очевидно тя не дава достатъчно добро обяснение за случващото се. Измерването на връзката между коефициента на безработица и темпа на инфлация показва, че коефициентът на корелация е с ниска стойност - минус 0.324.

Ниското равнище на безработица в последната година на периода е под естествената долна граница (за естествени граници се приема интервалът от 5 до 7%)<sup>9</sup>. Това обстоятелство може да се разглежда и като негативен факт, тъй като съгласно икономическата теория такава ситуация не

<sup>8</sup> **Кривата на Филипс** е графическо изображение на предполагаема обратна зависимост между нивото на инфлация и нивото на безработица. Предложена е през 1958 г. от английския икономист Уилям Филипс, който на основата на емпирически данни за Англия за 1861- 1957 г. е въвел корелационната зависимост между нивото на безработица и изменението на прираста на паричната работена заплата. Като начало кривата на Филипс показвала връзката на безработицата с изменението на заплатите: колкото по-голяма е безработицата, толкова по малък е прирастът на паричната заплата, толкова по-нисък е и ръстът на цените и обратното - колкото по-ниска е безработицата и по-голяма заеостта, толкова по-голям е ръстът на паричната работена заплата, толкова е и по-висок темпът на ръста на цените. След това е била преобразувана в зависимост между цените и безработицата (Източник: Уикипедия).

<sup>9</sup> **Естественото равнище на безработицата** е онова, при което факторите, които влияят за повишаването и намаляването на работната заплата се намират в равновесие. Естественото равнище се формира от този процент на безработни, който е обусловен от причини извън цикъла и обхваща текущата и структурната, но изключва цикличната безработица. То винаги е по-голямо от нула. В наши дни за естествено равнище се смята безработица в диапазона 5 - 7%.

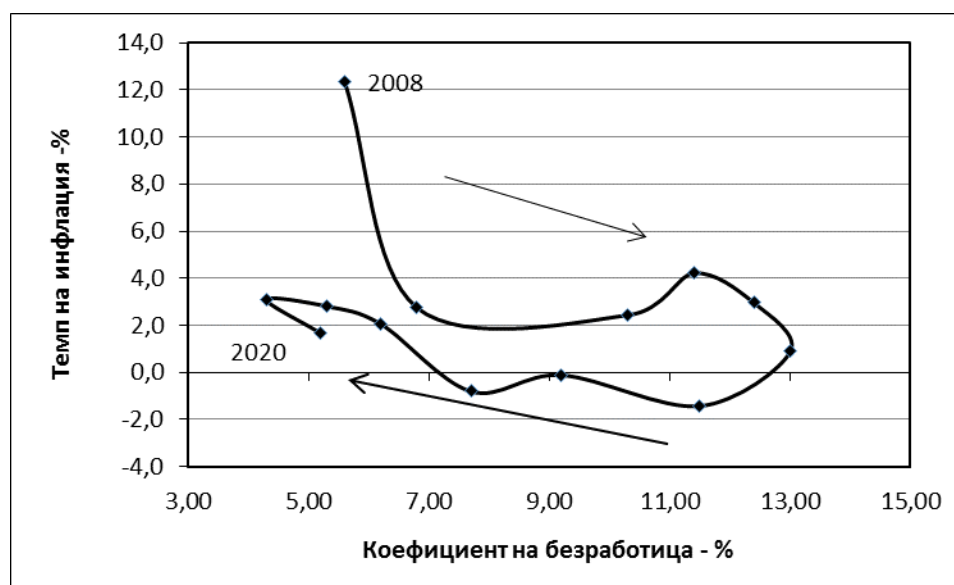
способства за развитието на устойчива икономическа среда. Очевидно е, че ниското равнище на безработица се дължи на особеностите в конюнктурата на пазара на труда. Дефицитът на този пазар непрекъснато се увеличава. Основните причини са:

1. Емигрирането на работна ръка към страните с развита икономика, което вече беше отбелязано;

2. Намалява населението в трудоспособна възраст. Така например през 2010 г. населението в трудоспособна възраст е 62.7%, а през 2020 г. се понижава на 59.8%.

3. Забележимо се понижава коефициентът на демографско заместване<sup>10</sup>. През 2020 г. на 100 излизаци от трудоспособна възраст (60 - 64 години) се заместват от 67 младежи на 15 - 19 години. За сравнение, през 2001 г. 100 лица, излизаци от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 младежи.

**Фиг. 2. Крива на Филипс (2008 - 2020 г.)**



Интересен е също коментарът във Faktor.bg от 20 февруари 2019 г. под заглавие „Централните банки в паника - престана да работи кривата на Филипс“. В коментара се представя мнението на Филип Лоуи, шеф на резервната банка на Австралия, който казва, че „В световната икономика се появява нова норма и повишението на заплатите вероятно ще започне при много по-ниски нива на безработица от тези, които са в момента във водещите държави. Едно от възможните обяснения за тези промени е свързано с навлизането на нови технологии и глобализацията на световната

<sup>10</sup> Коефициентът на демографско заместване показва съотношението между броя на влизациите в трудоспособна възраст (15 - 19 години) и броят на излизациите от трудоспособна възраст (60 - 64 години).

икономика, както и несигурното бъдеще“. Коментарът завършва с извода: „Сега надеждата на банкерите е да се повиши конкуренцията между компаниите за сътрудници и служители, да се стигне до агресивни мерки в това направление и това да доведе до повишаване на заплатите и на инфлацията. Дали обаче механизмът ще заработи, ще стане ясно след около година“.

Данните от **Приложение Е** представят коректно сравними хармонизирани индекси на потребителските цени за страните от Европейският съюз. Общото за страните е обстоятелството, че в началото на хилядолетието индексите започват своята тенденция от ниски равнища. След 2017 г. са налице данни, показващи постепенно нарастващи индекси. Независимо от това за наблюдавания период са налице тенденции, открояващи се с не особено високи нива на инфлация в държавите от ЕС.

През 2020 г. хармонизираният индекс на потребителските цени се намира в границите от 100 до 110% за по-голяма част от страните на ЕС. Изключенията са за сравнително малко страни. Конкретно за България хармонизираният индекс на потребителските цени през 2000 г. е 54.1% и достига 106.3% през 2020 година. Като цяло може да се обобщи, че хармонизираните индекси на потребителските цени за страните от ЕС, съпоставени с високите равнища на заетост и ниските равнища на безработица, очертават една позитивна тенденция за развитие като цяло.

#### **IV. Оценки за бедността**

Данните от табл. 10 показват различни измерители, характеризиращи процеса на бедността в страната. Линията на бедност очертава тенденция на нарастване. За последното десетилетие нарастването е около 40%. Такава тенденция не се наблюдава по отношение на абсолютния и относителния брой на бедните в страната. Може да се каже, че както в абсолютна, така и в относителна стойност рискът от бедност е със сравнително несъществени колебания за периода 2010 - 2020 година. Това означава, че около 1 600 000 души в страната са под линията на бедност, а равнището на бедност е в границите 22 - 23% за разглеждания период (изключение се наблюдава в началото на периода - 2010 г.).



**10. Основни показатели за бедност по данни от наблюдението „Статистика на доходите и условията на живот“ за периода 2005 - 2020 година**

Показатели	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Линия на бедност средномесечно - лв.	295.0	283.8	279.7	285.9	323.8	325.8	308.2	351.1	351.1	413.0	450.0
Лица под линията на бедност - хил.	1672	1559	1559	1528	1578	1586	1639	1665	1551	1586	1660
Относителен дял на бедните - % от населението	27.2	22.2	21.2	21.0	21.8	22.0	22.9	23.4	22.0	22.6	23.8
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери - % от населението	40.8	41.7	41.8	41.8	46.2	42.4	45.5	44.8	45.2	42.2	41.7
Квантилно отношение S80/20	6.5	6.1	6.1	6.6	6.8	7.1	7.7	8.2	7.7	8.1	8.0
Коефициент на Джини <sup>11</sup>	33.2	35.1	33.7	35.4	35.4	37.0	37.7	40.2	39.6	40.8	40.0

Източник: НСИ.

Сравнително по-определена тенденция към увеличение се наблюдава по отношение на показателите, измерващи неравенството между бедни и богати в обществото за периода 2010 - 2020 година. Така например квантилното отношение S80/20 (отношението между 20-те процента бедни и 20-те процента богати) нараства от 1:6.5 и достига 1:8. Същевременно коефициентът на Джини се повишава и минава границата 40% за разглеждания период.

Данните от **Приложение F** показват, че линията на бедност за държавите от ЕС нараства през последните години. С пословично най-високо линия на бедност е Люксембург. Така например за последната година, за която има данни (2019 г.) линията на бедност достига 21 812 евро. Следвана е от Германия - 18 430 евро, Ирландия - 15 317 евро, Белгия - 14 765 евро, Австрия - 15 437 евро, и други западноевропейски страни с иновационни подходи в развитието на пазарната икономика и натрупвана с десетилетия култура за демократично управление.

Известно е, че в днешно време тези страни притежават високоразвита икономика, осигуряваща висок стандарт на живот, включваща също и добре развита социална система за

<sup>11</sup> Изчислява се на основата на данни от разпределението на лицата от домакинствата по доход и е нормиран в границите от 0 до 100%.

подпомагане на бедните слоеве от населението. Това ги превръща в притегателен център на миграционни потоци от различни краища на света.

Линията на бедност за България е от 5 до 9 пъти по-ниска от тази на икономически развитите държави в ЕС в края на разглеждания период. Тя е по-висока в сравнение с Румъния, а също и от линията на бедност за страни извън ЕС - Република Северна Македония, Сърбия и Турция.

В **Приложение G** са представени данни за коефициента на Джини, чрез които се измерва степента на доходно неравенство в държавите от ЕС. В голяма част от страните с високо развита икономика този коефициент е на сравнително ниско равнище.

Например за Белгия, Дания, Германия, Люксембург, Франция, Норвегия и други държави този коефициент е под 30%. Изключение в това отношение се наблюдава за Люксембург, където през 2019 г. той достига 32.3%. За страните със сравнително по-слабо развита икономика коефициентът на Джини е над 30%. За България този коефициент е с подчертано висока стойност - 40% за 2020 година. Може да се допълни, че квантилното отношение S80/20 в голяма степен корелира с коефициента на Джини. За водещите държави от ЕС неговата стойност е около 1:5. За България достига до 1:8. Може да се допълни, че високата степен на неравенство в дадена страна не позволява създаването на условия за устойчиво икономическо развитие<sup>12</sup>. Това добре може да се илюстрира с написаното от Д. Стиглиц: „...идва един момент, когато неравенството избива в икономическо безредие за цялото общество, а стане ли така, дори богатите плащат скъпа цена“ (Стиглиц, Голямото разделение, с. 122).

В **Приложение H** са представени данни за равнището на бедност в страните на ЕС. За България този показател е със сравнително висока стойност и достига 23.9% през 2020 година. Най-ниската стойност се наблюдава за Чехия - 10.1% през 2019 година.

Населението в риск от бедност във всяка страна е обект на определени социални политики. Обикновено този процес се свързва с официалната линия на бедност, която се изчислява по определена методика и е съобразена с националните особености, икономически възможности и други специфични социални показатели. За България е приета официална линия на бедност, в основата на която са резултатите от ежегодно осъществяваното наблюдение „Статистика на доходите и условията на живот“. Остава въпросът дали разработената методика<sup>13</sup> може да бъде

<sup>12</sup> Вж. „Патология на неравенството“, 2014 г. от Уикилсън и Пикет, Издателство: Изток-Запад, София.

<sup>13</sup> Методиката за бедност е публикувана в „Държавен вестник“ бр. 76 от 27.09.2019 година.

адекватна на икономическата и социалната система на страната. По принцип страните със сравнително по-слабо развита икономика страдат от хроничен недостиг на средства за реализация на социални политики по отношение на бедните слоеве от населението. В своята книга „Цената на неравенството“ Д. Стиглиц пише: „Голяма част от неравенството, което съществува днес, е резултат от държавната политика, от онова, което тя прави, и онова, което не прави. Държавата притежава властта да движи парите от върха към дъното и средата и обратното“ (с. 71).

### **Заклучение**

Изложените данни в статията са добри индикатори за развитието на страната в обозримото бъдеще. Те могат да бъдат и съществен фрагмент за оценки, свързани с теорията за устойчиво развитие. В икономическата литература съществуват редица дефиниции и концепции за устойчиво развитие. В този смисъл се приема, че устойчивото развитие се основава на хипотезата, че дадено общество е организирано на базата на социални, икономически и природни системи, които са в баланс и хармония. Основните принципи за устойчиво развитие са свързани със следните постановки, както следва:

1. Поддържане на високо качество на живот, включващо компонентите: доходи, образование, здравеопазване, риск от бедност, престъпност, опазване на околната среда и други;
2. Поддържане на социално равновесие между поколенията в обществото;
3. Повишаване на качеството на околната среда, което означава устойчиво използване на природните ресурси, т.е. непрекъснато разширяване на практиката за използване на възстановимите природни ресурси за сметка на невъзстановимите;
4. Гъвкава реакция при форсмажорни обстоятелства, свързани със земетресения, наводнения, пожари и други природни бедствия;
5. Лидерство, основаващо се на консенсус при решаването на задачите и проблемите;
6. Еднакви възможности за икономическо и социално развитие на населението в регионите, формиращи общността в границите на всяка страна.

Разгледана през призмата на тези принципи, **нашата страна се намира във фаза на неустойчиво развитие**<sup>14</sup>. Известно е, че БВП може да расте, но не показва достигнатата степен на качеството на живот и състоянието на природните ресурси и екосистемите. Наред с това са налице: релефно очертана демографска криза; подчертано значим емигрански поток от квалифицирана работна ръка към икономически водещите страни в Европа и света; смущаващо постоянно състояние на висок риск от бедност; очертаваща се тенденция към нарастване на неравенството в обществото. Успоредно с тези негативни процеси се очертават и известни позитивни тенденции, илюстрирани с кривата на Бевъридж, ниски равнища на инфлация, ниски равнища на безработица и високи равнища на заетост. На границата между позитивните и негативните процеси на развитие се откроява ниската стойност на корелационна зависимост между темповете на инфлация и равнище на безработица, илюстрирана с кривата на Филипс.

---

<sup>14</sup> Състоянието на неустойчиво развитие на страната се засилва от наличието на скрита икономика. Съмненията за наличието на скрита икономика - в границите от 15 до 30% от БВП създава предпоставка за неуравновесеност и дисбаланс в икономиката на страната. Това се изразява в остри противоречия между интересите в обществото както в политически, така и в икономически аспект.

## Приложения

### Приложение А

#### Брутна добавена стойност по страни за периода 2000 - 2020 г. по съпоставими цени на 2015 година

(Млн. евро)

Страни	2000	2005	2007	2010	2014	2018	2020 <sup>15</sup>
Австрия	247899	271967	293117	290886	304464	329764	313032
Белгия	292263	322277	342487	347963	365184	389578	373362
<b>България</b>	<b>23273</b>	<b>30271</b>	<b>34508</b>	<b>36574</b>	<b>38114</b>	<b>44002</b>	<b>43496</b>
Обединено кралство	1800596	2069510	2172230	2130050	2307846	2472235	:
Германия	2270709	2356997	2535289	2507525	2689628	2895685	2756318
Гърция	157801	191182	204930	186393	155846	159105	148211
Дания	207958	218826	228360	222339	231881	256953	256573
Естония	10921	15375	17985	15457	17744	20683	21077
Ирландия	137900	171627	193484	180310	194426	292113	315935
Испания	794532	926222	1004641	983428	947460	1062908	970316
Италия	1473838	1543981	1598029	1527821	1475208	1547043	1417556
Кипър	12275	14957	16461	17054	15167	18440	18033
Латвия	12423	18486	22476	18462	20838	23480	23203
Литва	18243	26335	31429	27919	32960	37366	38667
Люксембург	31803	36519	41902	41350	44993	51591	52374
Малта	5277	5663	6078	6669	8013	10547	10570
Полша	224852	261299	296986	330398	366965	434087	440812
Португалия	148740	155122	162120	161456	154138	168758	161690
Румъния	81391	106417	123562	122592	137308	164753	165609
Словакия	38537	48793	59544	63630	68683	78003	75237
Словения	24516	29491	33489	32570	32883	38042	37412
Унгария	68706	85459	89028	84878	91447	106905	106172
Финландия	156890	176082	193743	184438	181877	196045	193581
Франция	1640281	1781188	1871911	1864057	1949859	2067079	1928982
Нидерландия	514117	550014	590337	593884	610430	666712	651429
Хърватия	29175	36513	40206	37705	36082	40416	38833
Чехия	101440	122983	138913	140373	145665	170215	164605
Швеция	292292	332373	360139	362090	388081	431632	424731

Източник: Евростат.

<sup>15</sup> Предварителни данни за 2020 година.

## Приложение В

Брутна добавена стойност по страни за периода 2000 - 2020 година

(Германия = 100.0)

(Проценти)

Страни	2000	2005	2007	2010	2014	2018	2020
Австрия	10.9	11.5	11.6	11.6	11.3	11.4	11.4
Белгия	12.8	13.7	13.5	13.9	13.6	13.5	13.5
България	1.0	1.3	1.4	1.5	1.4	1.5	1.6
Обединено кралство	79.3	87.8	85.7	84.9	85.8	85.4	:
Германия	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Гърция	6.9	8.1	8.1	7.4	5.6	5.5	5.4
Дания	9.2	9.3	9.0	8.9	8.6	8.9	9.3
Естония	0.5	0.7	0.7	0.6	0.7	0.7	0.8
Ирландия	6.1	7.3	7.6	7.2	7.2	10.0	11.5
Испания	35.0	39.3	39.6	39.2	32.7	36.7	35.2
Италия	64.9	65.5	63.0	60.9	54.8	53.4	51.4
Кипър	0.5	0.6	0.6	0.7	0.6	0.6	0.7
Латвия	0.5	0.8	0.9	0.7	0.8	0.8	0.8
Литва	0.8	1.1	1.2	1.1	1.2	1.3	1.4
Люксембург	1.4	1.5	1.7	1.6	1.7	1.8	1.9
Малта	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.4	0.4
Полша	9.9	11.1	11.7	13.2	14.6	15.0	16.0
Португалия	6.6	6.6	6.4	6.4	5.7	5.8	5.9
Румъния	3.4	4.5	4.9	4.9	5.1	5.7	6.0
Словакия	1.7	2.1	2.3	2.5	2.6	2.7	2.7
Словения	1.1	1.3	1.3	1.3	1.2	1.3	1.4
Унгария	3.0	3.6	3.5	3.4	3.4	3.7	3.9
Финландия	6.9	7.5	7.6	7.4	6.7	6.8	7.0
Франция	72.2	75.6	73.8	74.3	72.5	71.4	70.0
Нидерландия	22.6	23.3	23.3	23.7	22.7	23.0	23.6
Хърватия	1.3	1.5	1.6	1.5	1.3	1.4	1.4
Чехия	4.5	5.2	5.5	5.6	5.4	5.9	6.0
Швеция	12.9	14.1	14.2	14.4	14.4	14.9	15.4

Източник: Изчисления на автора.

## Приложение С

### Равнище на заетост по страни за периода 2000 - 2020 година

Страни	2000	2007	2016	2020
Европейски съюз	..	71.6	73.1	74.7
Белгия	67.9	69.8	70.9	73.5
<b>България</b>	<b>58.4</b>	<b>70.8</b>	<b>70.8</b>	<b>76.5</b>
Чехия	72.7	74.5	79.5	82.5
Дания	78.4	79.4	77.8	79.4
Германия	69.0	74.0	80.1	81.4
Естония	69.2	79.5	78.4	80.4
Ирландия	70.1	74.2	72.0	75.1
Гърция	64.1	68.7	59.1	64.0
Испания	62.6	71.1	66.6	68.7
Франция	69.6	72.1	72.3	73.9
Хърватия	..	66.2	63.4	69.3
Италия	59.1	64.8	64.5	65.6
Кипър	72.6	78.4	71.4	77.2
Литва	64.7	77.0	75.1	78.6
Латвия	68.5	76.3	78.2	79.4
Люксембург	69.0	72.7	73.9	75.5
Унгария	62.5	65.1	74.1	77.7
Малта	55.1	57.1	71.8	78.4
Нидерландия	73.8	77.6	78.1	81.4
Австрия	71.0	73.4	75.7	76.5
Полша	64.0	65.5	71.5	75.7
Португалия	75.5	74.6	73.4	78.1
Румъния	73.3	68.1	69.2	73.5
Словения	70.9	74.4	72.2	78.3
Словакия	65.4	70.0	72.8	75.5
Финландия	73.4	76.0	75.1	78.5
Швеция	78.6	82.0	83.6	83.3
Обединено кралство	74.3	76.0	78.6	:

Източник: Евростат.

## Приложение D

### Равнище на безработица по страни за периода 2000 - 2020 година

Страни	2000	2007	2016	2020
Европейски съюз	..	6.1	7.6	6.3
Белгия	5.7	6.3	6.9	4.8
<b>България</b>	<b>14.8</b>	<b>6.2</b>	<b>7.2</b>	<b>4.8</b>
Чехия	7.6	4.9	3.6	2.3
Дания	4.1	3.2	5.1	4.8
Германия	7.9	8.3	3.9	3.5
Естония	12.7	4.1	6.4	6.1
Ирландия	3.9	3.9	7.3	4.5
Гърция	8.9	7.3	22.3	15.5
Испания	12.0	7.1	18.0	14.1
Франция	9.1	6.4	8.6	6.8
Хърватия	..	8.4	11.3	6.4
Италия	8.4	5.0	10.2	8.2
Кипър	4.4	3.3	11.7	6.9
Литва	13.6	5.5	9.3	8.0
Латвия	14.7	3.9	7.5	8.0
Люксембург	2.0	3.3	5.3	5.5
Унгария	5.7	6.6	4.5	3.7
Малта	4.7	4.9	3.8	3.6
Нидерландия	2.2	2.7	5.1	2.9
Австрия	4.5	4.2	5.4	4.8
Полша	13.8	8.2	5.2	2.7
Португалия	3.4	7.6	10.2	6.0
Румъния	6.1	5.2	5.5	4.3
Словения	5.9	4.3	7.6	4.4
Словакия	15.7	10.0	8.7	6.0
Финландия	8.1	5.5	7.4	6.2
Швеция	5.1	4.3	5.5	6.6
Обединено кралство	4.5	3.7	3.6	:

Източник: Евростат.

Забележка:

За възрастовата група 25 - 64 навършени години.

За 2020 г. данните за Европейския съюз се отнасят за ЕС-27, т.е. без Обединеното кралство.



## Приложение Е

### Хармонизиран индекс на потребителските цени (Средногодишни индекси на изменение при база 2015 година)

Страни	2000	2007	2010	2017	2018	2019	2020
Европейски съюз	..	86.65	92.59	101.97	104.0	105.5	
Белгия	74.96	86.13	92.09	104.03	106.4	107.8	108.2
<b>България</b>	<b>54.08</b>	<b>81.78</b>	<b>96.66</b>	<b>99.85</b>	<b>102.5</b>	<b>105.0</b>	<b>106.3</b>
Чехия	73.80	85.60	92.60	103.10	105.1	107.8	111.4
Дания	77.50	88.00	94.10	101.10	101.8	102.5	102.9
Германия	79.40	89.50	93.20	102.10	104.0	105.5	105.8
Естония	58.22	77.25	87.96	104.48	108.1	110.5	109.8
Ирландия	77.10	96.40	96.20	100.10	100.8	101.7	101.2
Гърция	71.01	89.75	99.27	101.15	101.9	102.5	101.2
Испания	71.22	88.75	94.08	101.69	103.5	104.3	103.9
Франция	78.23	89.52	94.05	101.47	103.6	104.3	103.9
Хърватия	69.32	84.65	92.55	100.67	102.2	103.4	103.6
Италия	74.20	87.30	92.60	101.30	102.2	103.2	103.0
Кипър	74.91	88.67	95.09	99.45	100.2	100.8	99.7
Латвия	55.18	79.08	92.96	103.00	105.6	108.5	108.6
Литва	68.68	78.93	92.43	104.42	107.1	109.5	110.6
Люксембург	70.43	85.45	91.44	102.15	104.2	105.9	105.9
Унгария	51.95	77.45	89.47	102.84	105.8	109.5	113.2
Малта	72.34	84.38	91.79	102.18	104.0	105.5	106.4
Нидерландия	74.51	88.36	92.05	101.40	103.0	105.8	107.0
Австрия	75.02	85.53	90.14	103.22	105.4	107.0	108.5
Полша	70.00	83.30	92.70	101.40	102.6	104.8	108.6
Португалия	73.18	90.39	93.22	102.20	103.4	103.7	103.6
Румъния	28.01	72.58	87.73	100.00	104.1	108.2	110.7
Словения	61.98	86.42	93.86	101.40	103.4	105.1	104.8
Словакия	61.50	86.80	91.69	100.90	103.5	106.3	108.5
Финландия	76.79	84.57	90.83	101.23	102.4	103.6	104.0
Швеция	79.78	89.82	96.43	103.02	105.1	106.9	107.6
Обединено кралство	72.70	81.80	89.40	103.40	105.9	107.8	...
Европейско икономическо пространство	74.73	86.61	92.59	102.01	104.0	105.5	106.3
Исландия	47.60	60.94	85.85	99.13	99.9	101.8	103.0
Норвегия	77.10	85.70	92.80	105.80	109.5	111.5	112.8
Швейцария	..	99.16	101.40	100.11	101.0	101.4	100.6

Източник: Евростат.

## Приложение F

### Линия на бедност (60% от еквивалентния медианен доход) по страни в евро на еквивалентно лице<sup>16</sup>

Страни	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Белгия	11678	12005	12168	12890	13023	12993	13377	13640	142012	14765	:
<b>България</b>	<b>1810</b>	<b>1749</b>	<b>1716</b>	<b>1754</b>	<b>1987</b>	<b>1999</b>	<b>1891</b>	<b>2154</b>	<b>2154</b>	<b>2534</b>	<b>2767</b>
Чехия	4235	4471	4675	4616	4573	4454	4703	4969	5453	5997	:
Дания	15401	16167	16310	16467	16717	17019	17199	17630	18062	18430	18409
Германия	11278	11426	11757	11749	11840	12401	12765	13152	13628	14109	:
Естония	3436	3359	3592	3947	4330	4733	5187	5611	6314	6877	:
Ирландия	12307	11836	11849	11913	12103	12978	13562	13727	14952	15317	:
Гърция	7178	6591	5708	5023	4608	4512	4500	4560	4718	4917	:
Испания	8763	8358	8321	8114	7961	8011	8209	8522	8871	9009	:
Франция	11976	11997	12362	12554	12719	12849	13028	13176	13332	13537	:
Хърватия	3486	3347	3226	3047	3135	3272	3435	3726	3995	4384	:
Италия	9578	9582	9587	9440	9455	9508	9748	9925	10106	10299	:
Кипър	9708	10194	10156	9524	8640	8276	8412	8698	9202	9729	:
Латвия	2693	2517	2670	2799	3122	3497	3819	3964	4400	4912	:
Литва	2418	2314	2602	2819	2894	3108	3387	3681	4137	4552	:
Люксембург	19400	19523	19668	19981	20592	21162	19705	21789	20683	21812	:
Унгария	2544	2696	2818	2670	2707	2734	2861	2993	3254	3511	:
Малта	6261	6517	6869	7685	7672	8131	8170	8713	8868	9212	:
Нидерландия	12175	12186	12337	12504	12535	12775	13640	14137	14410	14767	15404
Австрия	12635	12878	13084	13244	13926	13956	14217	14851	15105	15437	:
Полша	2643	3015	3036	3098	3202	3333	3530	3567	3944	4275	:
Португалия	5207	5046	4994	4906	4937	5061	5269	5443	5607	6014	:
Румъния	1222	1254	1229	1209	1293	1389	1469	1645	1970	2310	:
Словения	7042	7199	7273	7111	7146	7399	7396	7628	7946	8440	:
Словакия	3670	3784	4156	4042	4086	4158	4171	4310	4477	4872	:
Финландия	12809	13096	13619	13963	14221	14258	14190	14392	14727	14927	15294
Швеция	11825	13504	14832	15849	16272	15184	15098	15225	15324	14684	:
Обединено кралство	10263	10281	11500	11217	12317	12617	12682	12597	12878	:	:
Исландия	10992	11384	11617	12740	13492	14732	17036	20324	23951	:	:
Норвегия	19438	21838	24045	25732	26265	24890	23744	23083	23663	23475	:
Швейцария	18400	20362	23644	24475	22897	23752	26552	26245	25808	24755	:
Република Северна Македония	..	..	..	1779	1819	1879	1920	2097	2270	2261	:
Сърбия	..	..	..	1451	1456	1429	1459	1520	1643	1966	:
Турция	1652	1995	1933	2063	2098	2031	2251	2320	2099	1813	:

Източник: Евростат.

<sup>16</sup> Линията на бедност е определена, като 60% от еквивалентния медианен доход е най-често използваният показател при анализи и международни сравнения. Понякога се използват показатели за линията на бедност, определени, като 40 и 50% от еквивалентния медианен доход. По този начин се детайлизира анализът за риска от бедност чрез определяне на относителния дял на бедните в разрезите: до 40%; 40 - 50%; 50 - 60%.

## Приложение G

### Коефициент на Джини

(Проценти)

Страни	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Белгия	26.3	26.5	25.9	25.9	26.2	26.3	26.1	25.7	25.1	:
<b>България</b>	<b>35.0</b>	<b>33.6</b>	<b>35.4</b>	<b>36.4</b>	<b>37.0</b>	<b>37.7</b>	<b>40.2</b>	<b>39.6</b>	<b>40.8</b>	<b>40.0</b>
Чехия	25.2	24.9	24.6	25.1	25.0	25.1	24.5	24.0	24.0	:
Дания	26.6	26.5	26.8	27.7	27.4	27.7	27.6	27.8	27.5	27.3
Германия	29.0	28.3	29.7	30.7	30.1	29.5	29.1	31.1	29.7	:
Естония	31.9	32.5	32.9	35.6	34.8	32.7	31.6	30.6	30.5	:
Ирландия	29.8	30.4	30.7	31.0	29.7	29.6	30.6	29.9	28.3	:
Гърция	33.5	34.3	34.4	34.5	34.2	34.3	33.4	32.3	31.0	:
Испания	34.0	34.2	33.7	34.7	34.6	34.5	34.1	33.2	33.0	:
Франция	30.8	30.5	30.1	29.2	29.2	29.3	28.8	28.5	29.2	:
Хърватия	31.2	30.9	30.9	30.2	30.4	29.8	29.9	29.7	29.2	:
Италия	32.5	32.4	32.8	32.4	32.4	33.1	32.7	33.4	32.8	:
Кипър	29.2	31.0	32.4	34.8	33.6	32.1	30.8	29.1	31.1	:
Латвия	35.1	35.7	35.2	35.5	35.4	34.5	34.5	36.6	35.2	:
Литва	33.0	32.0	34.6	35.0	37.9	37.0	37.6	36.9	35.4	:
Люксембург	27.2	28.0	30.4	28.7	28.5	29.6	29.1	31.3	32.3	:
Унгария	26.9	27.2	28.3	28.6	28.2	28.2	28.1	28.7	28.0	:
Малта	27.2	27.1	28.0	27.7	28.1	28.6	28.2	28.7	28.0	:
Нидерландия	25.8	25.4	25.1	26.2	26.7	26.9	27.1	27.4	26.8	27.5
Австрия	27.4	27.6	27.0	27.6	27.2	27.2	27.9	26.8	27.5	:
Полша	31.1	30.9	30.7	30.8	30.6	29.8	29.2	27.8	28.5	:
Португалия	34.2	34.5	34.2	34.5	34.0	33.9	33.5	32.1	31.9	:
Румъния	33.5	34.0	24.6	35.0	37.4	34.7	33.1	35.1	34.8	:
Словения	23.8	23.7	24.4	25.0	24.5	24.4	23.7	23.4	23.9	:
Словакия	25.7	25.3	24.2	26.1	23.7	24.3	23.2	20.9	22.8	:
Финландия	25.8	25.9	25.4	25.6	25.2	25.4	25.3	25.9	26.2	:
Швеция	26.0	26.0	26.0	26.9	26.7	27.6	28.0	27.0	27.6	:
Обединено кралство	33.0	31.3	30.2	31.6	32.4	31.5	33.1	33.5	:	:
Исландия	23.6	24.0	24.0	22.7	24.7	24.1	25.2	23.2	:	:
Норвегия	22.9	22.5	22.7	23.5	23.9	25.0	26.1	24.8	25.4	:
Швейцария	29.7	28.8	28.5	29.5	29.6	29.4	30.1	29.7	30.6	:
Република Северна Македония	..	38.8	37.0	35.2	33.7	33.6	32.4	31.9	30.7	:
Сърбия	..	..	38.0	38.3	40.0	39.8	37.8	35.6	33.3	:
Турция	43.3	42.8	42.1	41.2	41.9	42.6	43.0	43.0	41.7	:

Източник: Евростат.

## Приложение Н

### Равнище на бедност (60% от еквивалентния медианен доход) по страни - %

Страни	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Белгия	14.6	15.3	15.3	15.1	15.5	14.9	15.5	16.0	16.5	14.8	:
България	20.7	22.2	21.2	21.0	21.8	22.0	22.9	23.4	22.0	22.6	23.9
Чехия	9.0	9.8	9.6	8.6	9.7	9.7	9.7	9.1	9.6	10.1	:
Дания	13.3	12.1	12.0	11.9	12.1	12.2	11.9	12.4	12.7	12.5	12.1
Германия	15.6	15.8	16.1	16.1	16.7	16.7	16.5	16.1	16.0	14.8	:
Естония	15.8	17.5	17.5	18.6	21.8	21.6	21.7	21.0	21.9	21.7	:
Ирландия	15.2	15.2	16.6	15.7	16.4	16.3	16.6	15.6	14.9	13.1	:
Гърция	20.1	21.4	23.1	23.1	22.1	21.4	21.2	20.2	18.4	17.7	:
Испания	20.7	20.6	20.8	20.4	22.2	22.1	22.3	21.6	21.5	20.6	:
Франция	13.3	14.0	14.1	13.7	13.3	13.6	13.6	13.1	13.3	13.4	:
Хърватия	20.6	20.9	20.4	19.5	19.4	20.0	19.5	20.0	19.3	18.3	:
Италия	18.7	19.8	19.5	19.3	19.4	19.9	20.6	20.3	:	20.1	:
Кипър	15.6	14.8	14.7	15.3	14.4	16.2	16.1	15.7	15.4	14.7	:
Латвия	20.9	19.0	19.2	19.4	21.2	22.5	21.8	22.2	23.3	22.9	:
Литва	20.5	19.2	18.6	20.6	19.1	22.2	21.9	22.9	:	20.5	:
Люксембург	14.5	13.6	15.1	15.9	16.4	15.3	16.5	16.4	16.6	17.5	:
Унгария	12.3	14.1	14.3	15.0	15.0	14.9	14.5	13.3	12.2	12.0	:
Малта	15.5	15.6	15.1	15.7	15.9	16.3	16.5	16.7	16.8	17.1	:
Нидерландия	10.3	11.0	10.1	10.4	11.6	11.6	12.7	13.2	13.2	13.2	13.6
Австрия	14.7	14.5	14.4	14.4	14.1	13.9	14.1	14.4	14.3	13.3	:
Полша	17.6	17.6	17.1	17.1	16.8	17.5	17.0	14.9	14.4	15.1	:
Португалия	17.9	18.0	17.9	18.7	19.5	19.5	19.0	18.3	17.3	17.2	:
Румъния	21.6	22.3	22.9	23.0	25.1	25.4	25.3	23.6	23.5	23.8	:
Словения	12.7	13.6	13.5	14.5	14.5	14.3	13.9	13.3	13.3	12.0	:
Словакия	12.0	13.0	13.2	12.8	12.6	12.3	12.7	12.4	12.2	:	:
Финландия	13.1	13.7	13.2	11.8	12.8	12.4	11.6	11.5	12.0	11.6	12.2
Швеция	12.9	14.0	14.1	14.8	15.1	16.3	16.2	15.7	16.3	17.1	:
Обединено кралство	17.1	16.2	16.0	15.9	16.8	16.6	15.9	17.0	18.6	:	:
Исландия	9.8	9.2	7.9	9.3	7.9	9.2	8.8	10.1	8.8	:	:
Норвегия	11.2	10.5	10.0	10.9	10.9	11.9	12.2	12.3	:	12.6	:
Швейцария	15.0	15.0	15.9	14.5	13.8	15.6	14.7	15.7	15.0	16.2	:
Република Северна Македония	:	:	26.2	24.2	22.1	21.5	21.9	22.2	21.9	21.6	:
Сърбия	..	..	..	24.5	25.0	26.7	25.9	25.7	24.3	23.2	:
Турция	24.4	23.4	23.7	23.1	23.0	22.4	22.8	22.1	22.2	22.4	:

Източник: Евростат.

## **ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:**

**Богданов, Б.** (2018). Пет основни статистически измерения за социално-икономическото развитие на България преди и след влизането в Европейския съюз. Статистика, бр. 2. Национален статистически институт.

**Бюджети на домакинствата в Република България** (2019). Национален статистически институт.

**Бюджети на домакинствата в Република България 2020 г.** (прессъобщение). Национален статистически институт.

**Население и демографски процеси през 2020 г.** (прессъобщение). Национален статистически институт.

**Нордстрьом, К., Й. Ридерстреле** (2003). Бизнесът на бъдещето. Издателство „ИнфоДар“, София.

**Пикети, Т.** (2018). Капиталът. XXI век. Издателство „Изток-Запад“, София.

**Стиглиц, Дж.** (2003). Глобализацията и недоволните от нея. Университетско издателство „Стопанство“, Издателска къща „ИнфоДар“, София.

**Стиглиц, Дж.** (2014). Цената на неравенството. Издателство „Изток-Запад“, София.

**Стиглиц, Дж.** (2016). Голямото разделение. Издателство „Изток-Запад“, София.

**Стиглиц, Дж.** (2016). Еврото. Как една обща валута застрашава бъдещето на Европа, Издателство „Изток-Запад“, София.

**Стиглиц, Дж.** (2020). Власт, народ, печалби. Издателство „Сиела Норма АД“, София